

В І Д Г У К
офіційного опонента Б.М. Качура
про дисертаційне дослідження Ситар Івонни Валеріївни
«Розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми
закладами в Україні (1991-2016 роки)»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із
спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освітою (011-
освітні, педагогічні науки).

На сучасному етапі реформування української освіти розвиток теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами належить до пріоритетних напрямів цілеспрямованих змін їхнього стану. Ефективне та результативне управління потребує знання природи об'єкта управління, наявності відповідної інформації для прийняття відповідних рішень, механізмів та ресурсів їх реалізації, на що спрямовує новий закон України «Про освіту» (2017 р.).

Зазначимо, що автором чітко, грамотно визначений науковий апарат дослідження – об'єкт, предмет, мету, завдання, методи, переконливо побудовано логіку дослідження, яка поетапно розгортається від історичного контексту, аналізу теоретичних основ і визначення сутнісних характеристик вихідних категорій до розробки й обґрунтування педагогічних умов і технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами України. Така логіка і структура дисертації повністю відповідає визначеним завданням, а її втілення в текстовому матеріалі роботи, коли кожна попередня фаза дослідження готує наступну, є гармонічним за змістом і стилем викладу дослідницької думки.

Важливо відзначити, що актуальність даного дисертаційного дослідження поглиблюється процесами реформування освіти у нашій країні, прийняттям нового Закону України «Про освіту», обговоренням у широких колах проекту Закону України «Про повну загальну середню освіту», розробкою нових нормативно-правових документів. Об'єктивне розкриття, оцінка та аналіз наукового управління навчальними закладами в Україні впродовж 1991-2016 рр. створить сприятливі умови для подальшого впровадження в нову українську школу новітніх освітянських технологій.

Аналіз дисертації дозволяє зробити висновок, що автором аргументовано і методологічно правильно обґрунтовано актуальність

проблеми, коректно визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дисертаційного дослідження.

У дисертації Ситар І.В. достатньо уваги приділяється вивченню праць корифеїв української вітчизняної педагогіки, а саме: Є. Березняка, О. Боднара, В. Бондаря, С. Калашнікової, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г.Єльнікової, Л.Калініної, М. Кириченка, Н. Клокар, В. Маслова, Н. Назаренко, В. Олійника, Н. Остоверхової, В. Пікельної, І. Проклпенка, Т. Рогової, З. Рябової, Т. Сорочан, В. Сухомлинського, Г. Тимошко, І. Ткаченка, Є. Хрикова, М. Черпінського та інших науковців і практиків, які займають важливе місце для розгляду проблеми в історико-педагогічному плані. У роботі, що рецензується, цьому аспекту приділено достатньо уваги.

У першому розділі роботи «Наукові витоки модернізації і розвитку в Україні теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами у другій половині ХХ століття» ґрунтовно проаналізовані праці сучасних учених в галузі філософії, психології, педагогіки, які становили теоретичні основи проведеного дослідження з розвитку теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами, визначено різні їх погляди та підходи на процес управлінської діяльності та його різноманітні аспекти. Заслуговує похвали сміливий крок у спробі довести, що на розвиток теорії і технологій управління загальноосвітніми закладами другої половини ХХ століття методологічно вплинуло сприйняття та інтерпретація провідних положень праць як фундаторів наукового управління так і інших засновників різних аспектів шкіл наукового менеджменту: (Ф. Тейлор, А. Файоль, Г. Форд, Р. Аккофф, П. Друкер, А. Маслоу).

Дослідник умовно поділяє другу половину ХХ століття у формуванні теорії наукового управління загальноосвітніми закладами на два періоди: 1950-1980-ті рр. та 1990-ті рр. Наголошується, що в цей час зароджується і набуває значного розвитку новий підхід до керівництва школою творчих директорів шкіл.

Однак, як зазначає автор дослідження, наукові праці з проблем управління освітою в цей період ще малочисельні, науковці більше виконували функції поширення кращого досвіду управління школою, управління навчально-виховним процесом, методичної роботи та поширення передового педагогічного досвіду, управління школами-інтернатами та групами продовженого дня, підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів, здійснення внутрішкільного контролю. Звичайно, все це свідчило і про певне зростання як уваги з боку науковців до різних проблем управління

навчальним закладом так і зростання тенденцій до формування підгрунття вітчизняної наукової управліської школи.

Феноменологія управління навчальними закладами ґрунтується перш за все на беззаперечному внеску численних публікацій В.О. Сухомлинського в розвиток наукової школи управління. Значну роль у формуванні теорії управління загальноосвітніми закладами в Україні у 1950-1980 роки були наукові праці Є. Березняка, А. Бондаря, Б. Кобзаря, В. Маслова, В. Пікельної, Ю. Табакова та інших. Це були ще нечисленні дослідники проблем управління школою.

Автором дослідження, на нашу думку, вірно визначається вагомий вплив на розвиток теорії і практики управління школою виданих публікацій з досвіду роботи відомих на той час директорів шкіл України О. Захаренка, І. Ткаченка та інших творчих керівників навчальних закладів.

Зацікавленість викликала у нас і складена автором дисертаційного дослідження таблиця за аналізом монографії О. Адаменко «Українська педагогічна наука в другій половині ХХ століття» в якій чітко проглядається еволюція української педагогічної школи.

Варто наголосити, що дослідниця належно оцінює інтенсифікацію досліджень проблем управління школою, значне поширення теорії та технологій провідних положень менеджменту та їх інтерпретацію у науково-дослідницьку діяльність та практику керівництва педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів освіти. Адже цей період прийшовся на важливу історичну подію – проголошення Україною державної незалежності.

Ми поділяємо думку Ситар І.В. в тому, що у 90-ті роки посилюється увага науковців до теорії та методів моделювання в управлінській діяльності керівників ЗНЗ, створення творчих педагогічних колективів та їх залучення до науково-дослідної роботи. З часу набуття незалежності в Україні значно поширюються так звані експериментальні майданчики з питань дослідження управління психолого-педагогічними процесами навчання, виховання, формування педагогічних колективів, підвищення їх компетентності та педагогічної майстерності.

Автором дисертації констатується факт значної активізації діяльності науковців протягом 90-х років у дослідженні психологічних аспектів управління навчальними та виховними процесами у школі та діяльності її керівників. Серед наукових праць зазначеного періоду найбільшу увагу привертала дослідження В. Алфімова, В. Беґея, Л. Даниленко, В. Маслова та інших вчених. Поряд з тим зазначається, що багато проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами залишились поза увагою дослідників. Це такі як фінансово-господарська та економічна діяльність

шкіл у ринкових умовах, маркетингу та технологій вивчення попиту освітніх послуг та інші.

У другому розділі роботи «Розвиток теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами у першому десятилітті ХХІ століття» Ситар І. В. виділяє актуальні проблеми, що досліджувались у цей період. Перш за все це були питання методологічних засад і подальшого розвитку системи післядипломної педагогічної освіти, керівництва ЗНЗ (адміністративно-педагогічний менеджмент та його складові), проблеми управління навчальним процесом, керівництво виховною роботою з учнями, інформаційно-комп'ютерне забезпечення управління загальноосвітніми навчальними закладами. Серед найбільш активних дослідників вказаних проблем автор називає О. Адаменко, Л. Ващенко, Л. Даниленко, А. Дмитрієва, Г. Єльнікова, В. Маслов, С. Ніколаєнко, В. Олійник та інші.

Позитивним моментом є те, що автору дисертації вдається визначити певні недоліки у дослідженнях проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами. Це такі як: подальший розвиток, модернізація та ефективне використання навчально-матеріальної бази шкіл, фінансової та маркетингової діяльності у сучасних умовах.

Розкриттю наукових надбань вітчизняної школи наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами, її проблемам та перспективам подальшого розвитку присвячено третій розділ дисертації «Розвиток теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні у другому десятилітті ХХІ століття: проблеми та перспективи».

З метою глибокого всестороннього висвітлення досліджуваної теми автором дисертації було використано нові, змістовні наукові дослідження з проблем управління навчальними закладами. Це такі як Н. Клокар «Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика», Л. Назаренко «Сучасна концептуалізація управління розвитком загальноосвітнього навчального закладу», Г. Тимошко «Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу» та інші.

Відмітимо, що автором уперше:

уперше здійснено системний аналіз репрезентативного масиву наукових досліджень (90 % докторських дисертацій) та більшості кандидатських дисертацій, захищених у 1991–2016 рр., у яких вивчались проблеми управління загальноосвітніми навчальними закладами та різні його аспекти, аналітично визначено кількість та спрямованість проведених досліджень відповідно до кожного десятиліття впродовж 1991–2016 рр., здійснено узагальнений аналіз їх змісту.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його матеріалів науковцями різних рівнів, які вивчають генезис, особливості формування наукової управлінської школи проблем теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами та її сучасний якісний стан.

Матеріали дослідження можуть бути використані методичними працівниками системи підвищення кваліфікації керівників шкіл та адміністрацією навчальних закладів у процесі самоосвіти і практичної діяльності, а також працівниками відділів та управлінь освіти різних ланок для підготовки нормативно-інструктивних матеріалів, викладачами та студентами вищих навчальних закладів України.

На наше переконання, в дисертації Ситар І. В. правильно визначено серйозну проблему для сучасної педагогічної науки. Це майже повна відсутність за останні роки дисертаційних праць з проблем керівництва виховною роботою з учнями, управління методичною та експериментальною роботою в школі, раціонального використання та забезпечення навчально-матеріальної бази шкіл, з історії розвитку теорії та методів управління.

Проведене аналітичне узагальнення й критеріальне оцінювання дослідження теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами у процесі становлення вітчизняної школи управління в Україні впродовж 1991-2016 рр. дозволило автору дисертаційного дослідження досягнути поставленої мети.

Результати основних положень дисертаційного дослідження викладено в опублікованих 10 наукових працях, 5 з яких надруковано у наукових фахових виданнях, 3 у науково-публіцистичних, 1 – електронне видання і 1 стаття – у зарубіжному виданні.

Водночас дисертація І. В. Ситар не позбавлена деяких недоліків, а саме:

1. темою дисертації чітко визначений період дослідження : 1991-2016рр. В той же час автор дисертації приділяє значну увагу (перший розділ) ретроспективному аналізу наукових першоджерел другої половини ХХ століття. У зв'язку з цим вважаємо, що було б доцільніше визначити період дослідження другою половиною ХХ століття – 2016рр;

2. у першому розділі дисертантка пропонує другу половину ХХ століття у формуванні теорії наукового управління умовно поділити на два періоди: 1950-1980 рр. та 1990-ті рр. Вважаємо, що умовного поділу не може бути принципово. Адже 90-ті роки – це період становлення України як незалежної держави - не умовно, а по факту. Отже, на наше переконання,

починається період становлення української державної незалежної педагогічної науки. І термін «умовний» у даному випадку недоречний;

3. у дисертаційному дослідженні повністю відсутнє порівняння розвитку теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами в Україні та в європейських країнах або країнах пострадянського простору.

Разом з тим, висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від представленої роботи.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна заключити, що виконана робота І. В. Ситар є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить нові наукові результати в галузі теорії і методики управління освітою та за своїм обсягом, обґрунтованістю проведених досліджень, науковою значущістю отриманих результатів відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і просвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013р. № 567 щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 – теорія і методика управління освітою.

Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук,
заслужений працівник освіти,
завідувач кафедри менеджменту та
інноваційного розвитку освіти
Закарпатського інституту
післядипломної педагогічної освіти

Б.М. Качур

Підпис Б.М. Качура підтверджує

Директор Закарпатського інституту
післядипломної педагогічної освіти

Т.В. Палько